



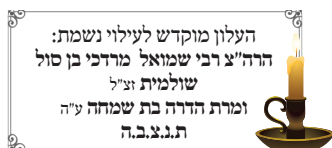
מפעל דף היומי בעין

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

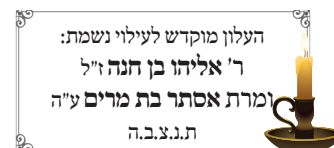
כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעין במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעין | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעין | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעין | כולל ערב שיעורים ליבן חפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעין | סיכומים יומיים של דף היומי בעין בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

יום א' כ"ח תשרי-שבת ה' חשוון תשפ"ב



שבוע פרשת נח



לו ארבעה מצרי השדה וכתב לו במצרים מצר פלוני שדה שלי וזה חתם על השטר ולא ערער אבד זכותו אפילו לאדמון, דאין לומר כאן השני נוח לי.

וכתב על זה הר"ן, ואף על פי שדינו אמת אין פירוש משנתינו כך, דבירושלמי מוכח דמתניתין הכי פירושה, עשאה המערער סימן לאחר, שמכר קרקע סמוך לשדה זו שהוא מערער עליה לאדם אחר, וכתב במצרים מצר פלוני שדה של שמעון, אבד את זכותו, שהרי הודה שהוא שלו.

דף ק"ט ע"ב

אבל הדיינים חותמין בקיומו אף על פי שלא קראוהו.

שהרי אין מעידין אלא ששטר זה בא לפנינו והעדים הכירו שהיא חתימתו. וכתב הר"ן [ס"ד ע"א מדפי הרי"ף], וכתב הרא"ה ז"ל דדוקא מה שיש בגוף השטר הוא שאין צריכין לקרות, אבל מכל מקום צריכים הם לראות מי הם המלוה והלוה כדי שלא יהו קרובים לדיינים ולא לעדים המעידין בפניהם:

א"ל שפיר קאמרת דא"ר יוחנן אם טען ואמר תלם אחד עשיתי לו נאמן.

וכתב הרא"ש [סימן י"ב] בשם רבינו יונה, ואותו תלם צריך שיהא בו בית תשעה קבין, שכך כותבין מיצר מזרח שדה פלונית ופחות מתשעה קבין אין שם שדה עליו הלכך צריך שיהא בתלם תשעה קבין ומה שלא טען אביי ליורש בלא דברי האפוסטרופוס י"ל דלא נזכר דברי מאתיסיוחנן ומתוך דברי האפוסטרופוס נזכר לדברי מאתיסיוחנן אי נמי אף על פי שטוענין ליורש היכא דאית ליה אפוסטרופוס ראוי הוא שהדיין ימתין עד שיטעון האפוסטרופוס ולכך אמר אביי איבד זכותו כדי שישב האפוסטרופוס אם יודע להשיב ואם לא היה האפוסטרופוס יודע להשיב היה אביי טוען ליתומים כדברי רבי יוחנן.

דף ק"ט ע"א

ופשט את הרגל.

פירש הר"ן [ס"ד ע"א מדפי הרי"ף], לשון בזיון הוא ואמר נואש שאינו חש לדבריו, טול טיט שעל רגלי. פירוש אחר, תלה אותי על עץ ואין לי מה ליתן. והראב"ד כתב דכאן איירי שמת או שהלך למדינת הים ואין שם נכסים כלל, שאם היו שם נכסים, כיון דדברים הנקנין באמירה הם גובין לו מנכסיו. וכתב הר"ן דאפשר דלאו בפוסק עמו בשעת קידושין מיירי, דבכי הא לכולי עלמא יכולה לומר לו או כנוס או פטור כיון דבידו הוא לכופף אותו לפרעו, ומה לה בעסקו של הבעל עם אביה, אלא הכא בפוסק עמו בשעת שידוכין עסקינן ואחרי זה קדשה, ובכהא גוונא לא קנה, ומכל מקום אומדנא דמוכח הוא שעל דעת תנאים הראשונים קדשה, ומשום הכי לרבנן דתהא יושבת עד שתלבין ראשה אמרינן בירושלמי [הלכה ה'] דלא אמרו רבנן הכי אלא בשפסק לו אביה במעמדה, דנעשה הדבר על דעתה, ואדמון אף בכה"ג פליג ואמר דמציא אמרה אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות כו':

וכתב הרי"ף [ס"ד ע"א מדפי הרי"ף], והשתא דתקינן רבנן למורדת למיתב לה גט לאלתר לא שנא פסק עליה אביה ולא שנא פסקה איהי כד אמרה ליה או כנוס או פטור כייפינן ליה ויהיב לה גיטא בעל כרחיה. וכתב על זה הר"ן, חלק עליו הרמב"ם [פכ"ג מהלכות אישות ה"ט] ואמר שלא תקנו אלא באשה שאינה רוצה בבעל, אבל זו הרי רוצה בו, שאומרת לו או כנוס או פטור. וכתב על זה הר"ן, ומ"מ כבר כתבתי למעלה שדעת האחרונים ז"ל שלא לנהוג עכשיו בתקנת מורדת אלא כדין התלמוד, הלכך לא כייפינן ליה אגיטא.

עשאה סימן לאחר.

לרש"י היינו דעשאה המוחזק בה סימן לאחר, לא לראובן זה העורר עליו, אלא לאיש אחר היה מוכר שדה בצד זה ומצר

כולל ומכון ראש פינה:

א"ל אי הוה אבוהון קיים הוה טעין ואמר חזרתי ולקחתיו ממנו.

כתב הרא"ש, וכן הוא בתוד"ה אם טען, תימה כיון שהודה שלא היתה שלו היאך יכול לטעון שלקחה ממנו, וכי תימא מיגו דאי הוה בעי לא חתים מעיקרא, הא ליתא דכיון דהודה מיגו למפרע לא אמרינן. וי"ל דמיירי הכא כשאין כתב יד העד יוצא ממקום אחר, להכי מהימן למימר חזרתי ולקחתיו ממנו במיגו דלא חתמתי מעולם, והאי דלא קאמר אי אבוהון היה קיים הוה טעין מזויף, משום דטענת מזויף לאו טענה מעלייתא היא הכא, כיון שהלוקח והמוכר מכחישים אותו, ולא שכיחא שהיה אבוהון טוען מזויף ומלתא דלא שכיחא לא טענינן ליתמי, אבל חזרתי ולקחתיו ממנו טענינן להו כיון דאבוהון הוה מהימן בהך טענה במיגו דאי הוה בעי אמר מזויף הוא. וכתב הרא"ש דהראב"ד ז"ל פירש דמיירי הכא כשהוציאה העורר מיד המחזיק בחייו, ועכשיו בא זה בטענת הודאתו שעשאה סימן לאחר להוציאה מיד היתומים והחזיק בה שלשה שנים בחייו אחר שהוציאה מידו, ומשום הכי אמר אביו שפיר קאמר, דאילו היה אבוהון קיים היה יכול לטעון חזרתי ולקחתיו ממנו אחר ההודאה כיון שהחזיק בה שלשה שנים.

א"ל שפיר קאמרת דא"ר יוחנן אם טען ואמר חזרתי ולקחתיו ממנו נאמן.

פירש רש"י, דהפה שאסר הוא הפה שהתיר שמאחר שיש עדים שהיתה שלו ונגזלה הימנו אין לזה זכות באותו תלם אלא על פיו של זה שעשאה סימן והרי חזר ואמר לקחתיו. וכתב הר"ן [ס"ד ע"ב מדפי הרי"ף], ואינו מחזור, דלא אמרינן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר אלא תוך כדי דיבור, אבל אחר כדי דיבור לא. והרי"ף כתב דהוא דהוא ארעא בדיה אבל ליתיה בדיה אינו נאמן, דיקא נמי דא"ל זיל הב ליה. וכתב הר"ן, ולפיכך נראה מתוך מה שכתוב בהלכות והוא דהוא ארעא בדיה כו' דהכא כשהוציאה המערער מידו בחייו עסקינן ואחר שמת בא זה להוציאה מיד היתומים בהודאתו של אביהם שעשאה לו סימן, ומשום הכי אמר אביו שפיר קאמר דיכול לומר חזרתי ולקחתיו ממנו משום דמיירי שהחזיקו בו היתומים לתשלום שלש שנים ודר בו אבוהון חד יומא כדינא דחזקה, ולפיכך כתב הרי"ף דהיכא דליתיה בדיה אינו נאמן. והוא כפירוש הראב"ד הנ"ל.

וכתב הר"ן, מיהו דוקא לענין טענה זו הוא דבעינן שיהו מוחזקין בקרקע, אבל בטענת תלם אחד טוענינן ליתומים אף על פי שאינה מוחזקת בידם, וכן כתב הראב"ד. אלא שרבי חננאל כתב דאפילו בטענת תלם אחד אינו נאמן אלא במוחזקת ביד האב. ושמא נאמר לפי דבריו דכיון שהיה עורר עליה מתחלה וזה מחזיק בכולה ועכשיו הוא עושה אותה סימן סתם הרי זה כמודה לדעת המחזיק וכמודה על ערעורו שאינו ערעור שאם לא כן היה לו לפרש:

האי מאן דמוקי אפוטרופוס כו'.

כתב הר"ן, הקשה הרשב"א אמאי לא טעין אביו כך בשבילם,

דהא טענינן ליתמי מה דהוי מצי טעין אבוהון. ותירץ דבמקום אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים אין בית דין טוענינן בשבילם עד שיראו אם יטעון האפוטרופוס ברי בשם המיתנא, ומשום הכי א"ל זיל הב ליה מיהא תלם אחד לראות אם אמר טענה זו בשמא או ששמע כן מפי האב. ומיהו אם היה טוען בשמא, אפילו לא טעין האפוטרופוס טענת חזר ולקחה היה אביו טוען אותה בשביל היתומים. וכן הדין בלוקח, שאין טוענין לו עד שיראו ב"ד אם יטעון בברי מה שיטעון או לאו.

ההוא דאמר דיקלא לברת שכיב ושבק תרי פלגי דיקלי יתיב רב אשי וקא קשיא בה מי קרו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא או לא.

כתב הרא"ש [סימן י"ד], ויש מפרשים דאי אית להו דיקלי אחריני פשיטא דבעו למיתב לה דקל שלם דבמקום דקלים שלמים פשיטא דלא קרו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא ולא שייך הכא למימר יד בעל השטר על התחתונה ומיירי הכא בשאין לו שום דקל אלא שני חצאי דקל ומיבעי ליה מי קרו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא ואית לה תרי פלגי דיקלי או לא קרי ולית לה ולא מידי דקלא לא אמר למיתב לה. ורש"י פירש ויתנו לה שני חצאי דקל אף על פי שיש להם דקלים הרבה, דיד בעל השטר על התחתונה. וכתב הרא"ש דפירוש רש"י נראה עיקר, דאי לית ליה אלא הני תרי פלגי דיקלי פשיטא דהוה דעתיה אהני:

דף ק"י ע"א

המוציא שטר חוב על חבירו והלה הוציא שטר שמכר לו את השדה אדמון אומר יכול לומר לו אילו הייתי חייב לך היה לך לפרוע את חובך כשמכרת לי את השדה.

כתב הרא"ש [סימן ט"ו] בשם רבינו יונה, הלכך מהימן למימר פרוע הוא ושובר היה לי ואבד או החזרת לי את השטר ונפל ממני ומצאתיו, אבל מזויף לא מהימן, דאי מקויים הוא לא מצי למימר מזויף הוא.

וחכ"א זה היה פקח שמכר לו את השדה.

כתב הרא"ש [סימן ט"ו] בשם רבינו יונה, דמיירי בשלא היה לו שדה, אי נמי אפילו היה לו נכסים אחרים יכול לומר הייתי ירא שמא היו עליך חובות מוקדמין, לכך מכרתי לך זה השדה שאם יש עליך חובות מוקדמין אקח אני חלקי משדה זה שמכרתי לך, דלוה ולוה ואח"כ קנה משועבד לשניהם.

והר"ן [ס"ד ע"ב מדפי הרי"ף] כתב עשה כן לפי שהיה מבריה מטלטלין ולא היה לו מהיכן ימשכנו על חובו ועכשיו יטול את הקרקע, ואפילו יש לו קרקע אחר עדיין אפשר לו לומר שאינו יכול לטרוח בשני קרקעות. והכי איתא בירושלמי, הגע עצמך שאין לו קרקע יפה יכול לומר ידיי אנא בעי, ולא עוד אלא יכול למימר לית ליה בחילי טעון טרחתהון דתרי.

שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה.

וכתב הר"ן, ומה שנקטינן מסיגיא זו להלכה, דשנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, דבאתרא דכתבי שטרא והדר ייבוי זוזי, אפילו הגיע זמן פרעון הראשון בשעת כתיבת חוב השני, שטרות שניהם קיימין, שזה היה פקח שלוח ממנו כדי שיוכל למשכנו. אבל באתרא דיהבין זוזי והדר כתבי שטרא, ומטא זימניה דקמא, הראשון בטל, דמצי אמר אילו חייב הייתי לך היה לך ליפרע את שלך. ואע"ג דאית ליה לחד עידית ובינונית ואית ליה לחד זיבורית, לא מצי אמר ליה לך ליתית ממך כדי שאגבה ממך בינונית ואגבה אותך זיבורית, דאי משום לגבות ממנו בינונית נתכוון, הרי אף על פי שלא לוח ממנו היה גובה. וגם אין לומר שלוח ממנו כדי להגבותו זיבורית שלו, שאין דרך שילוח אדם כדי למכור זיבורית שלו, ועוד שלא היה צריך ללוות ממנו אלא מאחר, הלכך ביטל שני את הראשון.

ואם לא הגיע זמן פרעון החוב הראשון זה גובה וזה גובה, ואפילו לוח ממנו ביומא דמשלם זימניה, דס"ל לרבנן דעביד איניש דיזיף ליומיה. ודוקא דאית ליה לחד עידית ובינונית ולאידך זיבורית, אבל עידית ועידית בינונית ובינונית זיבורית וזיבורית, זה עומד בשלו וזה עומד בשלו. והיכא דאית להו לתרווייהו קרקעות שוין דאמרינן זה עומד בשלו וזה עומד בשלו, אם עמד אחד מהם ומכר חובו, לוקח גובה החוב שלקח ואידך גובה שטר חוב שלו מבע"ח שלו, דהשתא ליכא למימר הפוכי מטרתא למה לי. ואם אין לו נכסים לבעל חוב שלו והגביהו זה קרקע ללוקח ומלוה שלו קודמת, הדר גבי לה מיניה, כדאמרינן ביתמי שאם גבו קרקע בחוב אביהם שבעל חוב חוזר וגובה אותה מהן. ואי אגבי ליה מטלטלי, מטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי אלא אם כן שעבד לו בשטר מטלטלי אגב מקרקעי דבכה"ג דינן של מטלטלין כקרקעות.

שלש ארצות לנשואין יהודה ועבר הירדן והגליל אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך וכו'.

הרא"ש [סימן י"ז] הביא תוספתא [פ"ב] וז"ל, שלש ארצות לנשואין יהודה ועבר הירדן והגליל בד"א בזמן שהיה מיהודה ואירס אשה ביהודה או בן גליל שאירס אשה בגליל אבל בן יהודה שאירס אשה בגליל כופין אותה לצאת, שעל מנת כן נשאה מוציאין מעיר שרובה עובדי כוכבים לעיר שרובה ישראל ולא מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עובדי כוכבים. וכן הביא ירושלמי [הלכה י'], מתניתין כשהיה מיהודה ונשא אשה מגליל, מגליל ונשא אשה מיהודה, אבל אם היה מיהודה ונשא אשה מיהודה, מגליל ונשא אשה מגליל, כופין אותו לצאת. אני פלוני שמייהודה נשאתי אשה מיהודה כופין אותה לצאת, מגליל אין כופין אותה לצאת. אני פלוני שמגליל ונשאתי אשה מגליל כופין אותה לצאת, מיהודה אין כופין אותה לצאת. וכתב דלכאורה התוספתא והירושלמי סותרין זה את זה.

והביא הרא"ש ש"ר בספר הישר כתב ליישב, דמתניתין דשלש ארצות לנשואין איירי בכפיית האיש, דהיינו דכל הסוגיא עוסקת מתי כופין את האיש לצאת ממקומו וללכת אחרי אשתו, שאם נשאה באחת מהארצות האלה והוא מקום מולדתו ודירתו אין כופין אותו לצאת משם, וכל שכן אם נשאה באחת מן הארצות האלה במקום מולדתה ודירתה, שיפה כח האשה יותר ואין יכול להוציאה משם. ומפרש רבינו תם מתניתין ותוספתא הכי, שלש ארצות לנשואין וכו' אם האיש מיהודה והאשה מגליל ונשאה ביהודה שהוא מקומו, אין מוציאין האיש ממקומו לילך אחריה לגליל, כיון דיהודה וגליל הן שתי מדינות ואין שיירות מצויות מזו לזו, ואין יכול לחקור ולידע תמיד מנהג אנשי מולדתו, אין כופין אותו להניח מקומו כיון דשם נשאה, אבל נשאה בגליל כופין אותו לצאת. וגרסינן בתוספתא כופין אותו לצאת שעל מנת כן נשאה. ואם האיש והאשה ממקום אחד ביהודה, אף על פי שנשאה בגליל כופין אותו לצאת מגליל אפילו מעיר לכרך ומכרך לעיר. ואם האשה מכרך והאיש מעיר או להיפך, ושניהם ביהודה, ונשאה בעירו, אין האשה יכולה לכופו להניח מקומו כיון דאין שני המקומות שוין והוא נשאה בעירו, וכל שכן אם נשאה בעירה שאין האיש יכול לכופה להניח מקומה כיון דאין שני המקומות שוין ונשאה בעירה, אבל אם מקומותיהן שוין שניהם כרכין או שניהם עיירות כופין את האיש לעזוב מקומו, ואף על פי שבמקומו נשאה, שנאמר והיא בעולת בעל, בעלייתו של בעל עולה עמו ואין יורדת עמו ודרכו לחזור אחר אבידתו, ועוד האיש יכול לילך לראות אוהביו משא"כ באשה כל כבודה בת מלך פנימה.

וההיא דירושלמי מפרש ר"ת מתניתין כשהיה מיהודה ונשא אשה מגליל מגליל ונשא אשה מיהודה, פירוש, שהיה מיהודה ונשא אשה מגליל ביהודה אין כופין אותו לילך אחריה לגליל, או מגליל ונשא אשה מיהודה בגליל אין כופין אותו לילך אחריה ליהודה, אבל הוא מיהודה ונשא אשה מיהודה, מגליל ונשא אשה מגליל, אני פלוני מיהודה נשאתי אשה מיהודה, פירוש מיהודה מעיר לעיר או מכרך כדמפרש לעיל, אין כופין אותו לצאת אחריה, כך פירש ר"ת ז"ל בספר הישר דבכפיית האיש איירי.

ורבינו מאיר ז"ל הקשה עליו מן הירושלמי דמשמע התם דיפה כח הבעל מכח האשה, ופירש הוא דאיירי בכפיית האשה, דהיינו דהסוגיא עוסקת מתי כופין את האשה לצאת אחרי הבעל ומתי לא, ופירש התוספתא, בד"א שהיה מיהודה ואירס אשה ביהודה אין יכול להוציאה למדינה אחרת, אף על פי שהאשה מגליל אינו יכול להוציאה מיהודה, ולא מצי למימר לה והלא אין זה מקום מולדתך, מאי איכפת לך אם אדור כאן או במדינה אחרת, דכיון דאירסה ביהודה מציא למימר אדעתא דהכי נתקדשתי לך לדור ביהודה כי שם יש לי נחת רוח יותר כי הורגלתי שם. אבל אם היה מיהודה ואירס אשה בגליל וכו', אפילו הלך לגליל וקדשה בסתם, כופין אותה לצאת ליהודה. והא דקתני שעל מנת כן נשאה ולא קתני שעל

מנת כן קדשה כיון דביקדושין איירי, י"ל דאשמועינן רבנותא, דאפילו אם אחר כך נשאה באחת משאר ארצות כגון בעבר הירדן, כופין אותה לצאת ליהודה מתי שירצה, שעל מנת כן נשאה על דעת קידושין הראשונים, וכיון דבשעת קידושין היה דר ביהודה הוי כאילו התנה שתלך אחריו ליהודה.

והירושלמי הכי פירוש, מתניתין כשהיה מיהודה ונשא בגליל, פירוש שהלך שם ונשאה, כיון דהנישואין היו בגליל אין כופין אותה לילך אחריו ליהודה. אבל אם היה מיהודה ונשא אשה מהגליל ביהודה, ושוב מרדה ושבה אל בית אביה לגליל, כופין אותה לצאת משם ליהודה כיון שנשאת לו ביהודה.

אני פלוני שמייהודה וכו', כך היו רגילין לכתוב ולחתום בשעת נישואין, לפי שיש מקומות שאין כותבין כתובה וישתכח הדבר באיזה מקום נשאה, ואפילו במקום שכותבין כתובה שמא תטמין הכתובה ותאמר שנשאה בגליל, לפיכך היו כותבין כן לידע באיזה מקום נשאה, כופין אותה לצאת ליהודה, מגליל אין כופין אותה לצאת, פירוש, אבל אם כתבו אני פלוני מיהודה ונשא אשה בגליל אין כופין אותה לצאת מגליל. וההיא דירושלמי דפליג אגמרא דידן דקאמר אין כופין האיש לעלות אחר האשה לארץ ישראל ולירושלים פירש רבינו מאיר דאיירי בזמן הזה, ומשנתנו נישנית בזמן הבית:

ובטור [אבן העזר סימן ע"ה] הביא בשם תשובת הרא"ש, שאלה לא"א הרא"ש, ראובן שטוען כי קודם הנישואין התנה עם אשתו שישאנה במקומה על תנאי שאחר הנישואין תבא אליו לדור במקומו, והיא מודה בזה התנאי, אלא שאומרת אחר כך כשנשאה וכתב בכתובה שלא יוציאנה ממדינה זו למדינה זו בטל התנאי הראשון ואינה רוצה לצאת ממקומה.

תשובה. לא נמחל תנאי הראשון בזה, כי הכתובה נכתבה כמו שרגילין לכתוב בכל הכתובות, ולא כיון לעקור תנאי שהתנה בפירוש. ועוד שהוצרכה לתנאי הכתובה שכתב שלא יוציאנה ממקומה, דהיינו מדינה שקבלה לדור ואדעתא דהכי ניסת לו שתדור שמה ולא יוכל להוציאה משם, נמצא שתנאי הכתובה אינו עוקר התנאי הראשון כלל, ואם אינה רוצה לדור עמו במקומו אינו חייב במזונותיה.

ובשו"ע כתב, (א) שלש ארצות בא"י חלוקות זו מזו לענין נישואין, יהודה ועבר הירדן והגליל. וכל הישוב הוא ארצות, כגון ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן (שחלוקים בלשונם) (מוהר"ם סימן קי"ז), שמי שהוא מארץ מהארצות ונשא אשה בארץ אחרת, כופין אותה ויצאה עמו לארצו, או תצא בלא כתובה ובלא תוספת, שעל מנת כן נשאה, אף על פי שלא פירש. (אבל אינו יכול להוציאה מעיר לכרך או להפך, בגליל אחד, אף על פי שהתנה עמה להוציאה מגליל ליהודה) (הר"ן פ"ב דייני גזירות, וכן כל כיוצא בזה). אבל הנושא אשה באחת מהארצות, והוא מאנשי אותה הארץ, אינו יכול להוציאה לארץ אחרת, אבל מוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותם הארצות, ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר ומכפר למדינה: הגה. וי"א דאם היו שניהם מארץ אחת, ונשאה בארץ

אחרת, היא יכולה לכופ אותו לילך עמה לארצה, אפילו מכפר למדינה או להיפך (טור בשם ר"ת). אבל אם שניהם מארץ אחת ונשאה באותה הארץ, אין אחד מהם כופה לשני להוציאו ממדינה לכפר או להפך. אבל ממדינה למדינה או מכפר לכפר, האשה יכולה להכריחו שילך עמה למקומה, הואיל והם שוים (ג"ז שם). היה דר עמה בעירו ולא מתדר שם, ונסע עמה לעירה דרך מקרה, ולא איתדר ליה, יכול לחזור ולהוציאה (ריב"ש סימן מ"ח). י"א אם לא יוכל להחיות ולפרנס עצמו, כופין אשתו שתלך עמו למקום שירצה (תרומת הדשן סימן תי"ו), ויש חולקין (ב"י, וכן משמע בריב"ש סימן פ"א). מי שהוא ממדינה אחת ויש לו שם אשה, ונשא אחרת במדינה אחרת, צריכה לילך עמו לעירו, דודאי נשאה לשוב לביתו (ב"י בשם הרשב"ץ).

(ב) כשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ, אינו יכול להוציאה מנוה יפה לנוה הרע ולא מרע ליפה, וכן לא יוציאנה ממקום שרובה ישראל למקום שרובו עובדי כוכבים. ובכל מקום מוציאים ממקום שרובו עובדי כוכבים למקום שרובו ישראל: הגה - ואינו יכול להוציאה ממקום שהמושל טוב למקום שהמושל רע (הגהות מיימוני פ"ג דאישות): כל מקום שיכול להוציאה ממקומה, היינו לאחר שכנסה ונשאה, אבל קודם נישואין לא יכול להוציאה וצריך לכנסה במקומה, אם לא התנה בפירוש עם האשה, אבל אם התנה עם אמה, לאו כלום הוא (ריב"ש סי' קע"ז). מיהו אם יש אמתלאות וטעמים לדבריו, האשה צריכה לילך אחריו (תשובת מיימוני לנשים סימן כ"ח):

דף ק"י ע"ב

שנוה היפה בודק.

כתב הר"ן [ס"ה ע"ב מדפי הרי"ף] שנוה היפה בודק את הגוף לפי שבא מנוה רע ומתוך כך חלאים באים עליו כדאמרין בגמרא, כדשמואל דאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעים. אבל הרמב"ם כתב [פ"ג מהלכות אישות ה"ט] ולא מרע ליפה, מפני שהיא צריכה להטפל ולבודק עצמה בנוה היפה כדי שלא תהא בעיניו קלה וכעורה. ולפי זה מאי דמייתי בגמרא כדשמואל אינו אלא לדמיון בלבד שפעמים יבא נזק מתוך שינוי לטובה:

הכל מעלין לאיתויי עבדים.

כתב רש"י דהיינו דאם היה לו עבד עברי ילך העבד אחריו על כרחו. וכתב הר"ן, וכתב עליו הראב"ד, אף על פי שהדין אמת אין לשון עבדים סתם בתלמוד עבד עברי אלא עבד כנעני, והכי פירוש, לאיתויי עבדים כנענים שכופה את רבו להעלותו עמו לפי שהוא חייב במצות כנשים, והם מצווים ג"כ ביישוב הארץ. והר"ן כתב לדחות פירוש הראב"ד, אלא ודאי רישא בעבד עברי וסיפא בעבד כנעני כדפירש רש"י:

אנחנו, אלא יהיו מצפים לישועה תמיד, עד כאן דבריו נר"ו
[ספר בניהו בן יהוידע]:

כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון.

נראה לומר בס"ד, דודאי צריך לעשות תיקון וכפרה בתשובה ותענית וצדקה בעבור העונות כמו שחייבין הדריס בחוץ לארץ, אך ההפרש הוא ששם אין כח טומאה של העון נרשם על מצח האדם, והוא על דרך מה שכתב רבינו מורנו הרב חיים ויטל ז"ל בשער רוח הקודש דף ע"ב, וזה לשונו ובענין טומאת קרי אמר לי מורי ז"ל, כי כל אותו היום מתגלה אותה טומאה וניכרת במצחו, אף אם טבל, אלא שהוא גילוי דבר מועט, אבל אם לא טבל נגלה שם תמיד כל זמן שלא טבל, ע"ש וידוע שכח הטומאה נקרא עון, וכמו שכתב הרב משה קורדבירו ז"ל על פסוק מי אל כמוך נושא עון [מיכה ז' י"ח], ולזה אמר שרוי בלא עון, כי על ידי קדושת ארץ ישראל נמחה אותו כח הטומאה הנברא מן החטא, ואינו נגלה בגוף האדם אפילו ביום ראשון של החטא, ויליף מדכתיב העם היושב בה נשוא עון, רוצה לומר היושב בה"א דארץ ישראל אחוזה באות ה"א אחרונה שבשם הוי"ה ברוך הוא והא דנקיט כל הדר בה לרבות אפילו שאינו תושב בה, אלא ישב שם על מנת לחזור לחוץ לארץ, עם כל זה כל זמן שהוא דר בה נשוא עון [ספר בניהו בן יהוידע]:

אמר אנת עולא על אדמה טמאה תמות.

קשה מאי קא מתמה, והלא קדמי ליה כמה נביאים ותנאים ואמוראים שמתו בחוץ לארץ, ואף על פי שהיו מתחלתם בארץ ישראל. ונראה לומר בס"ד, כי עולא דהוה רגיל להיות הולך ובא מארץ ישראל לחוץ לארץ, אינו בשביל סחורה, אלא היה עולה לארץ ישראל לקבל משם שמועות מתורת קבלה של חכמי ארץ ישראל, ובא לחוץ לארץ ללמדם לחכמי חוץ לארץ, ונמצא כל עליותיו וירידתו הוא בעבור ריבון תורה, וידוע דאיתא בגמרא דסנהדרין [פ"ח ע"ב], שלחו מתם איזהו בן עולם הבא, ענוותן ושפל ברוך שייף עייל ונפיק וגרים באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, יהבי רבנן עינייהו ברב עולא בר אבא, ע"ש, וידוע דרב עולא בר אבא הוא עולא הנזכר בסתם הכא ובשאר דוכתי, ונראה אומרם שייף עייל ונפיק, קאי על כניסתו ויציאתו, שהיה נכנס ויוצא בארץ ישראל כמה פעמים בשביל לימוד תורה ללמוד וללמד לאחרים, והיה מתנהג בזה בענוה, ולא זחה דעתו בעבור דבר זה, וגם לא היה מחזיק טובה לעצמו, אף על פי שהיה לו בזה יגיעה רבה וטורח גדול, לא היה נחשב בעיניו שעושה כלום, ונראה כי מן השמים זיכו אותו בשם זה של עולא, ששם השי"ת בלב אביו ביום המילה לקראו בשם זה, כי צפה הקב"ה מה שעתיד לעשות בגודלו דבר גדול זה, לעלות לארץ ישראל כמה פעמים בשביל להרביץ תורה של ארץ ישראל בחוץ לארץ, ולכן אמר אנת עולא שנקראת בשם זה, בעבור פועל טוב שהיית עושה בעלייתך לארץ ישראל כמה פעמים, איך סוף כל סוף נשארת בירידה שנפטרת בחוץ

כתב הר"ן [ס"ה ע"ב מדפי הרי"ף], ולענין הלכה קיימן לן כרבנן דכתובת אשה מדבריהם וכמ"ש הרי"ף בסמוך, הלכך הני דכתבי כסף זווי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא טעותא הוא, דמדאורייתא לא חזו לה מידי אלא מדרבנן, הלכך אינה גובה כלום מכח הכתובה אלא מתקנת חכמים גובה מאתים של מדינה במקום שאין כותבין, והיכא שכתב לה מאתים של מטבע סתם גובה כמטבע היוצא ממקום הכתובה ובלבד שלא יפחות מקיצתן של חכמים דהיינו מאתים של מדינה.

הוציאו בבבל מגביהו ממעות בבל.

כתב הר"ן, משמע לי דהיינו טעמא דכיון שלא פירש מקום מסתמא נשתעבד הלוח לפרוע במטבע של מקום גוביינא, אם לפחות אם להוסיף. אבל כתב הר"ן דהרמב"ם כתב [פרק י"ז מהלכות מלוה ולוה ה"ט] שאם טען הלוח שהמעות שאני חייב לך מכסף שהוא פחות מזה המטבע ישבע המלוה ויטול. ולפי זה משמע דהיינו טעמא דמסתמא אמרינן דבמקום גוביינא היה דר מתחלה, ולפיכך כל שאינו יכול להתברר אם טוען הלוח שאותו כסף היה פחות ישבע המלוה. וכתב הר"ן דלפי זה אם הביא ראיה המלוה או הלוח שהיו דרים בשעת הלואה במקום אחר נוטל כמקום הלואה. אמנם כתב על זה הר"ן דאין כל זה במשמע.

דף קי"א ע"א

שלא ירחקו את הקץ.

פירש רש"י ז"ל שלא ירחקו אותו בעונם, ורוצה לומר שמרבים עונות, ועל ידי כך יהיה עיכוב הגאולה. והקשה בספר בניהו בן יהוידע דשבועה זו היא שלא יחטאו, ואין משביעים בכך, ועוד קשה הוה ליה למימר שלא ירחקו את הגאולה. וכתב דנראה לומר בס"ד הכונה, כי השי"ת גזר בברית בין הבתרים ת' שנה, וישבו רד"ו במצרים ונשאר להם ק"ץ, שצריך להשלים אותם בשעבוד מלכיות אחר ביאתם לארץ ישראל, אך הם אחר שנכנסו לארץ חטאו וגלו בעבור חטאם, ונשאר חוב של ק"ץ שנים הנזכר תלוי ועומד, ואחר שישתעבדו בהם אומות העולם בעבור כפרת עונותם, אז יפרע מהם אותם ק"ץ שנים, ויבא המשיח כי פרעון זה של ק"ץ מוכרח להיות לבסוף אחר שיפרע מהם בעבור עונות חדשים שלהם, ונמצא שאם בגלותם חוזרים ועושים עונות הם מרחיקים פרעון ק"ץ שנים הנזכר, שצריך להיות לבסוף, ולזה השביעים שלא ירחקו אותם ק"ץ שנים בעבור עונות המסבבים להם גלות. ועוד נראה לומר דאמרו רז"ל אין משיח בא אלא בהיסח הדעת, ולכן אין לדבר בביאתו הרבה, וכמו שאמר רבא במטותא מנייכו לא תשתעו ביה, ולפי זה המדברים בו תמיד הם מרחיקים את הקץ. ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו פירש, שלא ירחקו ברי"ש רוצה לומר שלא יהיו מרחקים בדעתם את הקץ, שיתייאשו לומר אם הראשונים שהיו כמלאכים לא זכו להיות הגאולה בימיהם, כל שכן

לארץ, ועל אדמה טמאה תמות, דהא ודאי כפי פועל טוב שיגיעת בו בתורת ארץ ישראל, ראוי שתהיה קבורתך שם [ספר בניהו בן יהוידע]:

ההוא דנפק מפומבדיתא לבי כובי שמתיה רב יוסף.

נראה ודאי לא בעבור זאת שמתיה, דלא יתחייב בכך שמתא, אלא שמתיה על דבר אחר שחייב עליו שמתא, ואם לא היה יוצא מן פומבדיתא לבי כובי לא היה נכשל בדבר זה שיתחייב עליו שמתא, וזו היא כונת הש"ס ללמדינו זאת [ספר בניהו בן יהוידע]:

אילמא ליוחסין.

פירש רש"י שנושאין נשים מארץ ישראל. וקשה אם כן מאי קליטתן שייך בזה. ונראה לומר בס"ד על פי מ"ש לעיל [ס"ב ע"ב], רבי אעסק לבריה בי רבי חייא, כי מוט למכתב כתובה נח נפשא דרבינתא, אמר רבי דלמא חס ושלום פסולא איכא, שלא היו מהוגנים לזווג אחד, יתבו ועיינו וכו' ע"ש. נמצא כיון שיש אחד מן הצדדין אינו הגון מצד היחוס, לא יתקיים הזיווג, אלא ימות אחד מהם בר מינן, וכאן בא לומר הכשרין שבבבל ארץ ישראל קולטתן, כלומר יתקיים שם הזיווג שלהם, שמזווגין בבנות ארץ ישראל, ולא תקיא הארץ אותם להפקד אחד מהם חס ושלום [ספר בניהו בן יהוידע]:

וקרו ליה קרנא דשיזבתא.

פירוש קרן הניצולת, כי היא בקרן זוית של ארץ ישראל, דאיתא בגמרא [בבא בתרא כ"ה ע"ב], אמר ליה רבי חנינא לרב אשי, כגון אתון דיתביתו בצפונה דארץ ישראל, אדרימו אדרומי, ומנא לן דבבל לצפונה דארץ ישראל קיימא, דכתיב מצפון תפתח וכו', ע"ש. נמצא בבל עומדת כנגד ירושלם בקרן זוית, ולכן נקראת קרן זוית לגבי ירושלים, ולהכי קרו ליה לאותו שבבבל קרנא דשיזבתא כלומר קרן הניצולת [ספר בניהו בן יהוידע]:

ארץ שצבינוי בה מתיה חיים.

נראה לומר בס"ד צבינוי רוצה לומר רצוני, כמו ורצוני תמימי דרך [משלי י"א כ'], שתרגם בתרגום ירושלמי וצבי באילין דתמימין באורחתהון, וכן פירש הערוך [ערך צב] מאמר לצבינום נבראו, בגמרא דחולין [ס' ע"א] שהוא רוצה לומר לרצונם. אי נמי צבינוי רוצה לומר אגודתי, כמו שול תשולו לה מן הצבתים [רות ב' ט"ז], וידוע דהתורה נקראת אוריין תליתאי [שבת פ"ח ע"א], ולכך נקראת אגודה, דאין אגודה פחותה משלש [סוכה י"ג ע"א], ועליה נאמר [עמוס ט' ו'] ואגודתו על ארץ יסדה [ספר בניהו בן יהוידע]:

אמר אביי מחילות נעשות להם בקרקע.

פירש רש"י ז"ל, עומדין על רגליהם והולכין במחילות עד ארץ ישראל, ושם מבצבצין ויוצאין. עד כאן. ונראה שדבר

זה נעשה לצדיקים גמורים דוקא, אבל שאר עמא יתגלגלו העצמות עד ארץ ישראל וחיים שם. ואומרים בשם הגאון מורנו הרב משה סופר ז"ל דלכך תיקנו בברכת אהבת עולם והולכנו קוממיות לארצינו, לאפוקי שלא יהיה להם גלגול עצמות, אלא יעמדו על רגליהם בקומה זקופה והולכים דרך המחילות עד ארץ ישראל עד כאן דבריו. ונראה זה הטעם אשר קוברים פה עירינו בגדאד יגן עליה אלקים, ראשו למזרח ופניו למערב, להורות חוזק האמונה בתחיית המתים, כי בחוץ לארץ הולכים בתחיית המתים דרך המחילות עד ארץ ישראל, ושם מבצבצין ועולין, ולכן פניו כנגד המערב שהוא כנגד ארץ ישראל, שהוא צופה ומביט הצד שפונה אליו ללכת בו, אבל בארץ ישראל עצמה נראה דאין קפידה בזה, ולהכי תנן בבבא בתרא [ק' ע"ב] המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכו', ופותח לתוכה שמונה כוכין, שלש מכאן ושלש מכאן ושנים מכנגדן, כי תנא ירושלמא הוא, ובארץ ישראל קאי ודו"ק [ספר בניהו בן יהוידע]:

אף על פי שחכם גדול אתה אינו דומה לומד מעצמו ללומד מרבו.

יש לדקדק, והלא אמרינן לעיל אמר רבא חד מינן כד סליק להתם עדיף כתרי מנייהו, ואם כן היה להם לומר דבר זה שתעלה ותהיה כתרי מנייהו. ונראה לומר הא דעדיף כתרי מנייהו, היינו בלימוד העיון והסברא, אבל בלימוד הגירסא בני ארץ ישראל ידעי טפי, שבקיאם בשמועות והלכות בלי שיבוש, ועל זה הלימוד הבטיחו אותו שיעלה וילמוד מן רבי יוחנן, שהיה זקן גדול, ולמד מן התנאים שזכה ללמוד תורה מרבינו הקדוש, ואפילו מן רשב"י ע"ה היה שומע שמועות, דהאריך ימים הרבה [ספר בניהו בן יהוידע]:

ואם אין אתה עולה הזהר בשלשה דברים.

נראה לומר בס"ד כונתו לומר, אם תעלה לארץ ישראל אין אתה צריך להזהר בשלשה דברים אלו, כי הם נוגעים לגוף הארץ, וזכות ארץ ישראל יגן עליך שלא תהיה ניזוק בשלשה אלה. ובזה יובן המקרא *שְׁלֹשָׁה הָמָּה מִיִּטְבִּי צָעַד וְאַרְבָּעָה מִיִּטְבִּי לָכֶת* [משלי ל' כ"ט], *שְׁלֹשָׁה הָמָּה מִיִּטְבִּי צָעַד* הם שלשה הנזכרים, דהצועד בארץ ישראל לא יהיה נזוק בהם, ואלו הם שייכים לגוף, וְאַרְבָּעָה מִיִּטְבִּי לָכֶת, וארבעה המה הם ארבע אמות מיטבי לכת בארץ, ואלו הם טובת הנפש, דהמהלך ארבע אמות בארץ ישראל, מובטח לו שהוא בן עולם הבא [ספר בניהו בן יהוידע]:

ואל תרבה בעמידה.

נראה דרכם היה גם בזמן האמוראים יש חכמים שלומדים מעומד, וזכור אותו צדיק לטוב הוא הגאון חיד"א ז"ל, שהיה לומר האדרות בליל הושענא רבה וליל שבועות מעומד, ושאר לימודים באותה לילה, גם בימי זקנותו זצ"ל. וענין השילוש שישלש שעות היום בכך, וההילוך דרכם היה להתהלך חוץ לעיר בחבורה בעסק התורה, ולשאוב אויר צח וזך וחפשי, וכונתם לברר ניצוצי קודש כמ"ש המקובלים במאמר שקלי

ואזלי. ועדיין י"ל מניינא למה לי, ונראה על פי מ"ש בגמרא דנדרים [כ"ב ע"א], ונתן ה' לך לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש איזהו דבר שמכלה עינים ומדאיב את הנפש, הוי אומר אלו תחתונות, ואיתא עוד שם אמר רבי יוחנן האי קרא דלב רגז בבבל כתיב ולא בארץ ישראל, ולהכי אצטריכו למניינא, לרמוז דאלו השלשה שייכי אהדדי, והם עיקר אזהרתם על הישיבה, כי דרכו של הרב ראש ישיבה לישיב כל היום כדי ללמד תורה, והזהירו על הישיבה שגורמת תחתונות, שהם מכלים העינים, ומכאיבים הלב, ששם הוא הנפש, ואף על פי שאתה נזהר בדבר זה המזיק את העינים ואת הלב, צריך אתה ליוהר בדברים אחרים המזיקין כאן, והם רבוי ההילוך המזיק לעינים, ורבוי העמידה הקשה ללב [ספר בניהו בן יהוידע]:

דף קי"א ע"ב

כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו.

נראה לומר בס"ד, תורה שבכתב נקראת דת, דכתיב מימינו אש דת למו [דברים ל"ג ב'], ותורה שבעל פה נקראת אור, דכתיב [משלי ו' כ"ג] ותורה אור, והטעם כי מאירה לתורה שבכתב, כי בלעדי תורה שבעל פה אם ילמוד אדם תורה שבכתב הרי זה הולך בחושך, כי יבין הדברים להפך, כאשר תמצא בקראים, ולזה אמר נר מצוה, אם תרצה לקיים נר מצוה כתקנה, צריך לך תורה שהיא אור, זו תורה שבעל פה, ולכן מספר דת ומספר אור עולה גימטריא תורה, לומר אין התורה שלימה אלא על ידי צירוף שניהם, דת ואור. וידוע בתורה שבעל פה יש ד' חלקים, פ'שט ר'מז ד'רש וס'וד, וכל חלק נקרא טוב, דכתיב [שם ד' ב'] כי לקח טוב נתתי לכם, וד' פעמים טוב עולה מספר חיים. ובזה פירשתי בס"ד מרבה תורה מרבה חיים [אבות פ"ב], דהיינו מרבה תורה לעסוק בארבעה חלקים שהם ד' פעמים טוב, מרבה חיים. ובזה פרשתי גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה [שם פ"ו], וזהו שדרש כאן כל המשתמש באור תורה זו תורה שבעל פה, שנקראת אור, אז אור תורה מחייהו, כי בתורה שבעל פה יש ד' חלקים פרד"ס, שהם ד' פעמים טוב שעולה חיים. ולכן אמר לו מצאתי להם רפואה מן התורה [ספר בניהו בן יהוידע]:

כיון דחזיה דקא מצטער.

י"ל למה נצטער, והלא רבי אלעזר קאי על עמי ארצות שבזמנם, דאפילו פסוק לא קרו, והם שקץ ובניהם שקץ, ועל נשיהם נאמר ארור שוכב עם כל בהמה [פסחים מ"ט ע"ב], ועל אלו למה נצטער. ונראה כי באלו העמי ארצות שהיו בזמנם, היה בהם אוהבים תלמידי חכמים הרבה, ועל אלו נצטער, ואפשר שהיה בהם שייכים לו בקורבה, והשיב לו רבי אלעזר שמצא להם תרופה, ואם כן אלו שהם אוהבים התלמידי חכמים, חשיב כאלו למדו תורה, וחיים הם:

ברם קשה, וכי רבי יוחנן לא הוה ידע האי דרשה דרבי אלעזר בפסוק ואתם הדבקים בה' אלקיכם, ואיך היה מתיישב אצלו

פסוק זה, דאיך יוכל אדם להדבק בשכינה. ונראה לומר בס"ד דהוה ידע רבי יוחנן להאי דרשה, אך לא רצה לומר אותה הוא בעצמו בבית המדרש, ונצטער על עמי ארצות, כדי שרבי אלעזר יאמר דרשה זו, והיינו כי רבי יוחנן היה נזון מן הנשיא שהיה מחזיק בידו, וכמ"ש בסוטה [כ"א ע"א] על פסוק בוז יבוזו לו ולכן לא היה רוצה לומר בפיו דרשה זו של ואתם הדבקים, המדברת בשבח המחזיק ביד תלמיד חכם, כדי שלא יאמרו לטובת עצמו הוא דורש, כדי לחזק הסיוע הבא לו מן הנשיא, שאז יתאמץ הנשיא יותר לקיים לו זאת, שיהיה מחזיק בידו [ספר בניהו בן יהוידע]:

כל המשיא בתו לתלמיד חכם.

נראה שלשה אלו נרמזו במלוי אותיות חכם, והוא מילוי חיי"ת ראשי תיבות י"שא ת'ולדותיו, ומלוי כף הוא פ' ראש תיבה פ'רקמטייא, ומלוי מ"ם ראש תיבה מ'הנה [ספר בניהו בן יהוידע]:

עתידיה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלת.

נראה לומר בס"ד הא דנעשה נס גדול בשני דברים אלו, הוא לקיים בקשת יעקב אבינו ע"ה, שבקש ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש [בראשית כ"ח כ'], שיתן השי"ת את הלחם ואת הלבוש שלמים מן הארץ עצמה, שאין צריך להם גמר על ידי אדם, דכך היה רצון השי"ת בבריאת העולם, לולי חטא אדם הראשון שקלקל את הארץ ולא זכתה לכך, ובקשה זו של יעקב אבינו ע"ה תהיה אחר שיהיה שלם זכות התורה, דחלק הנסתר שבה נמשל ללחם, וחלק הנגלה שבה נמשל ללבוש, דכתיב [ישעיה ג' ו'] שמלה לך קצין תהיה לנו [ספר בניהו בן יהוידע]:

עתידיה חיטה שתתמר כדקל.

נראה לומר מה שמדמה החטה לדקל, הוא לרמוז שהטוב הזה יהיה בזמן שישראל יהיו כולם צדיקים, דהצדיק נמשל לדקל, דכתיב [תהלים צ"ב י"ג] צדיק כתמר יפרח [ספר בניהו בן יהוידע]:

ומביא מלא פסת ידו.

הטעם שיהיה נס הברכה כשיעור פסת יד, נראה לומר בס"ד דשפע הברכה הגדול יהיה מן ט"ו תיבות של ברכת כהנים, דאין ברכה גדולה מזו, וידוע דט"ו תיבות של ברכת כהנים רמוזים בט"ו פרקים שיש בכף וחמשה אצבעות, ולכן מאחר דהברכה הגדולה נרמזה בט"ו פרקים שיש בפסת יד, לכך תהיה על שיעור פסת יד, ולכן כתיב פסת בר בארץ, שקורא לפת בשם פס"ת, שהוא אותיות פת ס'.

ועוד נראה לומר בס"ד הטעם שיהיה נס שפע הברכה על שיעור מלא פסת יד, על פי מ"ש בסה"ק אדרת אליהו [בראשית ג' כ"ב], בפסוק ועתה פן ישלח ידו ולקח מעץ החיים, דכתב הרמ"ע מפאנו כשאכל אדם הראשון מעץ הדעת לא נפגמו ידיו, שלא רצו הזרועות להתפשט, ולא הידים להפתח,

והאצבעות ליגע, ולזה אמרו רז"ל אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים, ולכן הכהנים מברכים לישראל בנשיאות כפים, שהידיים לא חטאו, ומסוגלים להביא ברכה לישראל, ע"ש, ולכן לעתיד אף על פי שיתוקן חטא אדם הראשון, יהיה נס הברכה כמלא פסת יד, מפני שזה המקום לא נפגם מתחילתו, והיה מתוקן מעיקרו [ספר בניהו בן יהוידע]:

וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו.

קשה כיון דאמר שתוציא הארץ גלוסקאות, אם כן מה צורך יש בסולת זה של החטה, מאחר שיש להם לחם גמור. ונראה לומר סולת זה צריך להם בשביל מיני תבשילין של בשר, ומיני מרקחות, שמערבים בהם קמח סולת למעדנים [ספר בניהו בן יהוידע]:

עתידיה חטה שתהיה כשתי כליות של שור הגדול.

י"ל למה תדמה בזמן הברכה לשיעור כליות, ועוד מה משער חטה אחת כשתי כליות, והלא אחת היא, ושתי כליות הם שנים נפרדים, ויותר טוב לדמותה לעצם אחד שהוא גדול כשיעור שתי כליות. ונראה לומר דהחטה היא סדוקה, ונמצא היא חלוקה לשנים, שהסדק מבדיל אותה לשתיים וכל חלק יהיה שיעור כוליא, ונמצא תהיה כשתי כליות המחבורים זו בזו. ומה שידמה שיעור שלה לשיעור כוליא הוא, כי עץ שאכל אדם הראשון חטה היה, ואכילתה היתה באיסור, על ידי שקבל אדם הראשון עצת הנחש, ואמרו רז"ל כליות יועצות, נמצא האדם מקבל את העצה באמצעות הכוליא שלו, אך אמרו רז"ל שתי כליות יש באדם, של ימין מיעצתו לטובה, ושל שמאל מיעצתו לרעה, ולפי זה העצה של אכילת החטה קבלה על ידי כוליא אחת של שמאל, ולעתיד יתוקן החטא ויהיו הכליות שתיים שוין לטובה, שיהיו מיעצות לטובה, ולכן עתידיה חטה שנעשה בה פגם בחטא אדם הראשון, על פי עצה רעה שקבל מכוליא אחת בלבד, הנה היא תהיה גדולה בנס כשיעור שתי כליות המחבורים זה בזה, כן יהיה שיעור שני חלקיה, להורות, כי עתה יהיו בזה שתי הכליות שוין לטובה, ומחבורים זו עם זו בעצה טובה [ספר בניהו בן יהוידע]:

אמר היינו זבת חלב ודבש.

קשה מה חדוש דבר בזה, פשיטא, וכל הרואה אומר כן. ונראה לומר בס"ד, שהוא היה חושב דבש האמור גבי זבת חלב ודבש הוא דבש תמרים, ככתוב [דברים ה' ח'] בשבעת המינים ארץ זית שמן ודבש, להכי הוה קשיא ליה היכי משכחת לה זבת חלב ודבש, כי אילנות התמרים גבוהים, ואין רועות העזים שם, וא"כ אם התמרים זב דובשן לארץ, מי הביא חלב עזים שם, כדי שיתערב החלב עם דבש התמרים, והלא אין זה מקום לרעות בו העזים, ואך עתה אשר ראה שהתאנים כל כך חשובים שזב דובשן לקרקע, וגם שהם בשביל שהם אילנות נמוכים לכך העזים רועים שם, כדי לאכול מן עלי התאנים, ועל ידי כך מצא תערובת חלב הצאן והעזים עם דבש התאנים, אז הבין כי דבש דהאי קרא אינו דבש תמרים האמור בשבעת המינים, אלא הוא דבש תאנים.

או יובן בס"ד, דמקודם הוה קשיא ליה בשבח זה, שהוא משבח את הארץ שהיא זבת חלב ודבש, בשלמא הדבש שפיר הוי שבח הארץ, כיון דיוצא מן האילנות, שהם פירות הארץ, אך החלב יוצא מן הצאן עזים ורחלים, ומה לו שייכות בארץ, ולא עוד אלא דהקדים את החלב דאמר זבת חלב ודבש, אך עתה שראה העזים אוכלים מעלי התאנים, שהם שמנים ביותר, דמחמת העלין האלה שאוכלים נעשה להם חלב ברובי שזב לארץ, נמצא גם זיבת החלב הוא שבח הארץ, כי לרוב שומנה גם העלין היוצאין ממנה עושין רבוי חלב כזה שהוא נחל רב, אמר היינו זבת חלב ודבש, דמשבח הארץ בתרומתו, ולא עוד אלא שהקדים החלב תחלה, דאית ביה רבותא טפי, כי מן העלין שמוציאה הארץ כל כך יוצא חלב כנחל שוטף, ונמצא לפי זה הברכה של הדבש, והברכה של החלב, נתקיימו שניהם בתאנה, כי רבוי החלב יוצא מכח עלין של התאנה, וכן הדבש יוצא מן פירות התאנה, והיה זה לסימן טוב לישראל שיצליחו בתיקון של אדם הראשון, כי איכא מאן דאמר דסבירא ליה, עץ שאכל אדם הראשון תאנה היה, שבדבר שקלקלו בו נתקנו [סנהדרין ע"ב]: [ספר בניהו בן יהוידע]:

דף קי"ב ע"ב

קיימי משמשא לטולא.

פירוש, רבי אמי ורבי אסי היו בארץ ישראל, ומקום ששונין בו לתלמידים בטולא, אף על פי שאם תגיע להם השמש לא אכפת להו כך כך, כי מחמת הזמן אין חום השמש מזיק ואין קצים בו, עם כל זה יחושו שמא מקצת מן התלמידים יקוצו בחום השמש, ואז יאמרו בפיהם אין מקום זה טוב ונקום לישב במקום אחר שיש בו טולא, לכך היו רבי אמי ורבי אסי מקדמים לקום ממקום זה שתגיע אליו השמש למקום טולא, כדי שלא יבא אחד מן התלמידים לומר על המקום ההוא לא טוב, ונמצא מוציא דיבה על חלק קרקע שבארץ ישראל, ומכאן ילמוד האדם מוסר השכל, לשמור פיו ולשונו, לבל יוציא מפיו שום דיבור לא טוב, לגנות אפילו אמה אחת מארץ ישראל, הן מצד האויר, הן מצד קור וחום, הן מצד הפירות, והן בענין הבנין וכיוצא, ואפילו בעת חורבנה שהיא ביד הגוים, והבתים הם של הגוים, כדי שלא יהיה בכלל מוציא דיבה על ארץ ישראל [ספר בניהו בן יהוידע]:

אמר רבי זירא אמר רבי ירמיה בר אבא דור שבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים.

כתב הר"י מיגאש, פירוש, מלשון אין קטיגור נעשה סניגור שהוא השונא, כלומר, דור שבן דוד בא יהא בו שנאה יתירה מן הרשעים בתלמידי חכמים. כי אמריתה קמיה דשמואל אמר צירוף אחר צירוף, פירוש, מלשון וצרפתים כצרף את הכסף ובחנתיו כבחן את הזהב [זכריה יג, ט] כלומר, יבא עליהם צרות אחר צרות שהאחרונות משכחות את הראשונות, עד שיהיו כמו כסף שצירף אותו הצורף פעם ראשונה וחזר וצירף אותו פעם שנייה:

עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות.

נראה לומר בס"ד הטעם, כי האדם נמשל לאילן, דכתיב [דברים כ' י"ט] כי האדם עץ השדה, אך תלמיד חכם נמשל לאילן מאכל שעושה פירות, אבל עם הארץ נמשל לאילן סרק שאין עושה פירות, אמנם לעתיד הכל יהיו בעלי תורה, ואין עם הארץ מצוי, לכך גם אילני סרק שבארץ ישראל שהם דמיון לעמי הארץ יטענו פירות, ועל זה מביא הכתוב כי עץ נשא פרי תאנה וגפן נתנו חילם, דיש לדקדק, דתחלה אמר עץ בסתם, דקאי על כל אילנות, ואחר כך פרט תאנה וגפן נתנו חילם, ולמה פרט שתים אלה דוקא. אמנם ידוע עץ שאכל אדם הראשון חד אמר תאנה היה, וחד אמר גפן היה, וכתנו המפרשים ז"ל, אלו ואלו דברי אלקים חיים, דהוה כך והוה כך, וידוע כי מה שנמצא עתה אדם רשע ועם הארץ, הסיבה היא מכח אכילת עץ הדעת, ולכן עתה ימצא אילנות שמוציאים פירות, דאלו הם כנגד חכמים וצדיקים שעושים פירות, ויש אילני סרק שאין עושין פירות, ואלו הן כנגד רשעים ועמי הארץ, וכל זה הוא מסיבת עון עץ הדעת, אך לעתיד כאשר יתוקן העון של עץ הדעת, לא יהיה עוד רשעים ועמי הארץ בישראל. וזהו שאמר הכתוב כי עץ נשא פרי, עץ בסתמא כולל כל מיני אילן, ואפילו של סרק. והטעם שיהיה זה לעתיד דוקא, מפני כי תאנה וגפן שאכל אדם הראשון נתנו חילם, כי נתקנו לגמרי, וכיון דבטל המסבב בטל המסובב, שלא ישאר שום אילן סרק, אלא הכל יהיו טוענין פירות, כמ"ש [ישעיה ס' כ"א] ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי מעשי ידי להתפאר, רוצה לומר דומים לנצר מטעי, וכולם יהיו כנגד מעשי ידי שהם להתפאר, דהיינו דומים לאילנות שעושים פירות, ולא לאילני סרק, כי הם כולם יהיו צדיקים וחכמים, שמוציאים פירות לחיים [ספר בניהו בן יהוידע]:

מסכת נדרים

דף ב' ע"א

כתב הר"ן [ד"ה כל], נדר הוא באחד משני ענינים, אם נדרי הקדש שהוא מקדיש לבדק הבית או למזבח ובענין זה אינו יכול להקדיש אלא מה שהוא שלו ואיסורו כולל כל אדם, או נדרי איסור שאסר על עצמו דברים המותרים, ובענין זה יכול לאסור אפילו נכסי חבירו עליו ואין איסורו שווה לכל, ומסכת זו היא בענין נדרי איסור.

ונדרי איסור הם באחד משלשה דרכים, עיקר הנדר, וכנויו, וידות, עיקר הנדר הוא שיאמר דבר זה אסור עלי, ובין שהתפיסו בדבר אחר בין שלא התפיסו זהו נדר האמור בתורה, אלא דהיכא שהתפיסו בעינן שיתפיסנו בדבר הנדר ולא בדבר האסור, מאי טעמא דאמר קרא כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדר, כלומר שאע"פ שנדר חל בלא התפסה, אפ"ה אם התפיסו בעינן שיתפיסנו בדבר הנדר ולא בדבר האסור.

אבל התוספות כתבו דעיקר הנדר הוא כשמתפיס החפץ בדבר הנדר כמו דאמר הרי עלי ככר זה כהקדש ועל ככר אחר ואומר יהא כזה, זהו נדר. וכן היא שיטת רוב הראשונים דלא כהר"ן, אלא דזהו עיקר הנדר כשמתפיס בדבר הנדר, אבל כשאומר לשון איסור סתם אינו חל רק מדין ידות, שאנו מפרשים כוונתו שרצה לומר כקרבן.

וסברת הראשונים כתב הר"ן [שבועות ח' ע"א מדפי הרי"ף], דעיקר נדר האמור בתורה היינו שתלאו בדבר הנדר וסוף דבר כאחד מנדרי הקדש דהיינו כאימרא ודירין דבלאו הכי נדר ראשון לא משכחת ליה, אבל בלא התפסה אי אפשר לו לאסור את המותר, אלא מפני שקודש עושה חליפין אף הוא יכול להתפיס איסורו בדבר המותר לו או לאחרים וזה הוא עיקר נדר, והיינו דאמרינן עד שידור בדבר הנדר, שעיקר נדר בהתפסה הוא. ואף על פי שאם לא התפיסו חייל, ההוא מדין יד הוא דמהני, שכשהוא אומר הרי זה אסור עלי אנו גומרינן דבריו כקרבן, מכל מקום עיקר נדר מתפיס הוא.

דף ג' ע"א

הניחא למאן דאמר לשון נכרים וכו'.

יבואר אי"ה בסוגיא בדף י' ע"א.

וידות היכא כתיב איש וכו'.

כתב הר"ן [ב' ע"א ד"ה כל] דדות נדרים הוא שמתחיל במקצת דבורו של נדר אלא שאינו גומר אותו, ואותו מקצת הדבור הוי כאילו נודר כל השלמות הדבור, כאדם האוחז כלי בבית יד שלו ומטלטלו כולו, ומשום הכי חייל נדרא.

על כל פנים מבואר כאן דמה שמועיל ידות הוא מילפוטא, ובלא זה לא היו מועילים. ובזה צריך להבין, מה גדר ידות שחידשה התורה, האם התורה חידשה שהרי הם כדיבור גמור, והרי הוא לגמרי כמפרש בשפתיו את כל דיבור הנדר, והנפקא מינה שלא יוכל לומר שלא נתכוין לזה, דדברים שבלב אינם יכולים לעקור משמעות דיבור גמור. ואפשר לומר לאידך גיסא, דהואיל ובעינן בנדר שיפרש בשפתיו היינו אומרים שבדיבור שאינו שלם כגון זה לא יועיל דיבורו אף שהתכוין לכך, ואמרה תורה שגם זה נקרא שפירש בשפתיו ושוב הוי ביטוי שפתיים, אבל מכל מקום אינו נקרא דיבור גמור, והנפקא מינה שיוכל אחר כך לפרש את דבריו ולומר שלא נתכוין לדבר זה או אחר, דלא הוי דיבור גמור שאין דברים שבלב יכולים לעוקרו. ומכל מקום חסרון זה הוא רק בידות שהוא דיבור חסר, מה שאין כן בכינויים שאינם דיבור חסר, כמו שיבואר אי"ה לקמן.

דף ג' ע"ב

אמר רבא כגון דאמר לא איפטר מן העולם עד שאהא נזיר.

כתב הר"ן דהיינו שצריך לצאת מיד ולקבל עליו נזירות וכי לא נפיק, קם ליה בבל תאחר, וכן כתבו התוספות [ד"ה כגון], דבעודו עומד לשם נזירות לא חל עליה עד דנפיק משם וידכי ויקבל ויחול לנזירות עליה הילכך קאי בבל תאחר שמוטל עליו לצאת וליטהר ולהתחיל נזירות. אבל הרא"ש [ד"ה כגון] כתב דעובר בבל תאחר אם עמד באותה טומאה שלשה רגלים ולא נטהר למצות נזירות.

דף ד' ע"ב

אמר שמואל בכולן עד שיאמר שאני אוכל לך שאני טועם לך.

כתב הר"ן, דהיינו בכולן דהיינו מודרני מופרשני מרוחקני דמתניתין עד שיאמר וכו', כלומר דמתניתין חדא קתני, ושאני אוכל אמודרני מופרשני קאי. דאי לאו הכי לא משמע איסור כלל ואפילו יד שאינו מוכיח לא הוי.

שיטת הרא"ש [ד"ה לא אפטר] והר"ן [ד"ה בל תאחר] דאין הנזירות חל לאלתר, אלא דמחוייב לקבל עליו נזירות מיד ואם לאו עבר בבל תאחר. אמנם טעמם ונימוקם שונה, דלרא"ש החיוב עליו הוא משום חשש שמא ימות. וכתב דאפילו למאן דלא חייש לשמא ימות, מכל מקום לזמן מרובה חיישינן. וכיון דאין חיובו אלא מחמת ספיקא דשמא ימות משום הכי כתב דלא עבר בבל תאחר אלא לאחר שלשה רגלים. אבל הר"ן ז"ל כתב דלאו מספיקא הוא דקים ליה בבל תאחר, אלא משמע דהכי קאמר, הרי עלי למנות נזירות בענין שלא יהא חשש בדבר, והרי הוא כאומר הרי עלי להביא קרבן מיד, דמיד עבר בבל תאחר והכא נמי התחייב את עצמו לקבל הנזירות מיד, ואפ"ה נזירות לא חייל עליו, ובבל תאחר הוא דעבר מיד.

דף ד' ע"א

רב אחא בר יעקב אמר כגון דנדר והוא בבית הקברות.